

BOSNA I HERCEGOVINA
Konkurencijsko vijeće

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
Конкуренијски савјет

MIŠLJENJA

po Zahtjevu Agencije za javne nabave na prednacrt Zakona o javnim nabavama

Sarajevo,
siječanj, 2026. godine

Broj: 07-26-7-019-4/25
Sarajevo, 16. 01. 2026. godine

Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine na temelju članka 25. stavak (2) Zakona o konkurenciji („Službeni glasnik BiH“, br. 48/05, 76/07 i 80/09), a po Zahtjevu za davanje mišljenja Agencije za javne nabave Bosne i Hercegovine ul. Maršala Tita 9a/I, 71000 Sarajevo, na 39. (tridesetdevetoj) sjednici održanoj dana 16.01.2026. godine, donijelo je

MIŠLJENJE

Agencija za javne nabave Bosne i Hercegovine ul. Maršala Tita 9a/I, 71000 Sarajevo (u daljnjem tekstu: Agencija ili Podnositelj zahtjeva) je podnijela Konkurencijskom vijeću Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Konkurencijsko vijeće) Zahtjev za davanje mišljenja (u daljnjem tekstu: Zahtjev) na Nacrt zakona o javnim nabavama, zaprimljen dana 28.08.2025. godine pod brojem: 07-26-7-019-1/25.

Prvobitno dostavljeni Nacrt zakona o javnim nabavama je zamijenjen novim tekstom Nacrta Zakona o javnim nabavama (u daljnjem tekstu: Nacrt Zakona) koji je objavljen na platformi e-Konsultacije, te se prema dopisu Agencije za javne nabave BiH broj: 04-02-1-487-15/25 od 12.12.2025. godine, to ima smatrati zvaničnim tekstom Nacrta zakona o javnim nabavama na koji se treba dati mišljenje o usklađenosti sa odredbama Zakona o konkurenciji.

Nacrtom zakona se uređuje sustav javnih nabava u Bosni i Hercegovini, utvrđuju pravila za postupke javnih nabava, i to na način da se definiraju prava, dužnosti, odgovornosti, pravna zaštita sudionika u postupku javne nabave, nadležnosti Agencije za javne nabave Bosne i Hercegovine i Ureda za razmatranje žalbi Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: URŽ), kao i druga pitanja od značaja za sustav javnih nabava.

Konkurencijsko vijeće je izvršilo analizu odredbi Nacrta Zakona, sa posebnim osvrtom na članove zakona kojima se propisuju nadležnosti Konkurencijskog vijeća u postupcima javnih nabava, te sukladno sa svojim nadležnostima, daje mišljenje kako slijedi:

Članak 77. (Uvid u dokumentaciju postupka izuzeća i praćenje izvršenja ugovora o izuzeću, praćenje izvršenja ugovora o izuzeću od strane javnog ugovornog organa), u stavku (2) propisuje:

„ (2) Agencija, Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine, uredi za reviziju javnog sektora u Bosni i Hercegovini, svaki organ i institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, županija, grada i općine u čijoj nadležnosti je inspekcija i kontrola zakonitosti trošenja javnih sredstava, pravobranilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i tužilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini imaju pravo i obvezu, u cilju zaštite javnog

interesa, uvida u cjelokupnu dokumentaciju postupka izuzeća, utvrđivanja da li je izuzeće zakonito primijenjeno i praćenja da li se ugovor o izuzeću izvršava sukladno sa uvjetima iz dokumentacije o izuzeću i odabranom ponudom.“

Komentar / Mišljenje: Ovakva odredba Nacrta zakona nije sukladna sa Zakonom o konkurenciji, kojim je utvrđena nadležnost Konkurencijskog vijeća Bosne i Hercegovine. Bilo kakvo proširenje nadležnosti Konkurencijskog vijeća drugim zakonima, značilo bi zadiranje u neovisnost državnog organa, koliziju i neusklađenost zakona, što bi izazvalo pravnu nesigurnost. Zakon o javnim nabavama ne može davati nove ovlasti i obveze postupanja Konkurencijskom vijeću.

U Poglavlju XII. Nacrta zakona, koje bliže uređuje sprječavanje korupcije, zaštitu konkurencije i sukob interesa, u članju 91. (Sprječavanje korupcije i zaštita konkurencije) u st. (4), (5) i (6) propisano je:

„ (4) Za postupke zaštite tržišne konkurencije nadležno je Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine.

(5) U slučaju postojanja osnova sumnje da se u postupku nabave narušava tržišna konkurencija zahtjev za pokretanje postupka pred Konkurencijskim vijećem Bosne i Hercegovine može podnijeti svaka pravna ili fizička osoba koja za to ima pravni ili ekonomski interes, gospodarske komore, udruge poslodavaca ili gospodarstvenika, usdruge potrošača i organi izvršne vlasti.

(6) Prijavu korupcije i povrede konkurencije nadležnim organima može podnijeti i svaka osoba koje plaća porez u Bosni Hercegovini, kao i svaki građanin, bez bilo kakvih posljedica po svoj status.“

Komentar / Mišljenje: Konkurencijsko vijeće smatra da je u stavku (4) iza riječi „Bosne i Hercegovine“, potrebno dodati „sukladno sa Zakonom o konkurenciji“, kako bi jasno bilo navedeno kojim zakonom je tijelo za zaštitu konkurencije osnovano i kojim su propisane nadležnosti istog.

U stavku (5) istog članka, iza riječi „Bosne i Hercegovine može podnijeti“ potrebno je brisati preostali dio i dodati sukladno sa Zakonom o konkurenciji, s obzirom da je Zakonom o konkurenciji propisano ko i kako može podnijeti zahtjeva za pokretanje postupka pred Konkurencijskim vijećem.

Stavak (6) je također nejasan jer Zakonom o konkurenciji nije propisano, niti ograničeno pravo podnošenja prijave bez obzira na status poreznih obveznika ili državljanstvo, s obzirom da Zakon kaže „svaka pravna ili fizička osoba može podnijeti zahtjev KV“, uključujući i strane osobe, udruge, konkurente, potrošače, organe izvršne vlasti itd...

Navedena odredba nije usklađena sa Zakonom o konkurenciji jer neopravdano sužava krug osoba koje mogu podnijeti prijavu povrede tržišne konkurencije. Ukoliko se ista želi zadržati Konkurencijsko vijeće predlaže sljedeću formulaciju:

„Postupak prijave korupcije i povrede konkurencije nadležnim organima može podnijeti svaka pravna ili fizička osoba.“

Članak 332. (Uvid drugih osoba) propisuje:

„ (1) Svaka druga osoba koje plaća porez u Bosni Hercegovini i građanin ima, u svakom trenutku, pravo uvida, a javni ugovorni organ ima obvezu omogućavanja uvida, u cjelokupnu dokumentaciju dotičnog postupka, uključujući zapisnike, dostavljene ponude/zahtjeve za sudjelovanje i sve druge dokumente vezane za isti postupak, sa izuzetkom informacija označenih kao povjerljive sukladno s ovim zakonom.

(2) Agencija, Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine, uredi za reviziju javnog sektora u Bosni i Hercegovini, svaki organ i institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, županija, grada i općine u čijoj nadležnosti je inspekcija i kontrola zakonitosti trošenja javnih sredstava, pravobranilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i tužilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini imaju pravo i obvezu, u cilju zaštite javnog interesa, uvida u cjelokupnu dokumentaciju dotičnog postupka, uključujući zapisnike, dostavljene ponude/zahtjeve za sudjelovanje i sve druge dokumente vezane za isti postupak.

(3) U slučaju da se uvidom utvrde nezakonitosti i nepravilnosti Agencija, Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine, uredi za reviziju javnog sektora u Bosni i Hercegovini, svaki organ i institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, županija, grada i općine u čijoj nadležnosti je inspekcija i kontrola zakonitosti trošenja javnih sredstava, pravobranilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i tužilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini imaju obvezu da u cilju zaštite javnog interesa pokrenu žalbeni postupak kod nadležnog URŽ, te pokretanje postupka kod nadležnih organa za utvrđivanje svih oblika odgovornosti.

(4) Ukoliko osobe iz stavka (1) ovog članka posumnjaju da je postupak nezakonit mogu podnijeti inicijativu osobama iz stavka (2) ovog članka, koji su nakon razmatranja činjenica i okolnosti obvezni pokrenuti postupke propisane stavkom (3) ovog članka.

(5) Na sastavljanje, generisanje, donošenje, objavljivanje i dostavljanje dokumenata u postupku zahtjeva za uvid u dokumentaciju postupka nabave i u postupku uvida u dokumentaciju postupka nabave primjenjuje se članak 11. ovog zakona.

(6) U slučaju povrede obveza iz ovog članka od strane javnog ugovornog organa postupak se smatra ništavim.“

Komentar / Mišljenje: Neovisna tijela kao što je Konkurencijsko vijeće mogu obavljati poslove koji su propisani zakonom i koji uređuje njegovu djelatnost, što je u konkretnom slučaju regulirano Zakonom o konkurenciji i sve drugo je neprimjenjivo, u dijelu zadiranja u neovisnost i funkcioniranje Konkurencijskog vijeća.

Zakonom o javnim nabavama ne mogu se davati nove ovlasti Konkurencijskom vijeću, nametati nove obveze, s obzirom da Konkurencijsko vijeće postupa isključivo po Zakonu o konkurenciji. U postupcima javnih nabava mnoge nepravilnosti nisu povrede konkurencije, a neke povrede ne ovise od ishoda nabave. Zakonom bi se mogla propisati obveza obavještanja, omogućiti dostavljanje inicijative Konkurencijskom vijeću ali se ne može obvezati Konkurencijsko vijeće na postupanje i dodjeljivati mu nove ovlasti.

Nadležni organi mogu u slučaju sumnje na povredu Zakon o konkurenciji, dostaviti informaciju Konkurencijskom vijeću sukladno sa Zakonom o konkurenciji.

Nadležnost Konkurencijskog vijeća određena je u materijalnopравnim odredbama Zakona o konkurenciji kojima se utvrđuju oblici zabranjenih djelovanja gospodarskih subjekata, a dijelom odredbama koje propisuju ovlasti prilikom provođenja postupka. Podsjećamo da Konkurencijsko vijeće ima vrlo široke ovlasti ali ona su sva ograničena osnovnom zadaćom provođenjem Zakona o konkurenciji. Zakonska obveza Konkurencijskog vijeća je da onemogući, odnosno sankcionira sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišne konkurencije.

Nacrt zakona u članku 336. (Praćenje izvršenja ugovora o javnoj nabavi od strane drugih osoba) propisuje:

„ (1) Svaki sudionik u postupku javne nabave, kao i svaka druga osoba koje plaća porez u Bosni i Hercegovini i građanin ima, u svakom trenutku, pravo uvida, a javni ugovorni organ ima obvezu omogućavanja uvida, u izvršenje ugovora/okvirnog sporazuma o javnoj nabavi, te informiranje i dokumentiranje o tome da li se ugovor/okvirni sporazum o javnoj nabavi izvršava sukladno sa uvjetima iz tenderske dokumentacije i odabranom ponudom.

(2) Agencija, Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine, uredi za reviziju javnog sektora u Bosni i Hercegovini, svaki organ i institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, županija, grada i općine u čijoj nadležnosti je inspekcija i kontrola zakonitosti trošenja javnih sredstava, pravobranilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i tužilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini imaju obvezu da u cilju zaštite javnog interesa prate da li se ugovor/okvirni sporazum o javnoj nabavi izvršava sukladno sa uvjetima iz tenderske dokumentacije i odabranom ponudom.

(3) U slučaju da se ugovor/okvirni sporazum o javnoj nabavi ne izvršava sukladno sa uvjetima iz tenderske dokumentacije i odabranom ponudom Agencija, Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine, uredi za reviziju javnog sektora u Bosni i Hercegovini, svaki organ i institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, županije, grada i općine u čijoj nadležnosti je inspekcija i kontrola zakonitosti trošenja javnih sredstava, pravobranilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i tužilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini imaju obvezu da u cilju zaštite javnog interesa pokrenu postupke kod nadležnih organa za poništenje ugovora/okvirnog sporazuma, odnosno raskid ugovora/okvirnog sporazuma, te utvrđivanje svih oblika odgovornosti.

(4) Ukoliko osobe stavka (1) ovog članka posumnjaju da se ugovor/okvirni sporazum o javnoj nabavi ne izvršava sukladno sa uvjetima iz tenderske dokumentacije i odabranom ponudom mogu podnijeti inicijativu osobama iz stavka (2) ovog članka, koji su nakon razmatranja činjenica i okolnosti obvezni pokrenuti postupke propisane stavkom (3) ovog članka.

(5) U slučaju povrede obveza iz ovog članka od strane javnog ugovornog organa ugovor/okvirni sporazum o javnoj nabavi se smatra ništavim.“

Komentar / Mišljenje: *Stvarna nadležnost Konkurencijskog vijeća propisana je Zakonom o konkurenciji, te istim nisu predviđene ovlasti Konkurencijskog vijeća da prati izvršenje ugovora o javnim nabavama, te u tom pogledu Konkurencijsko vijeće ne može biti nadležno za praćenje izvršenja uvjeta iz tenderske dokumentacije. Ovakva odredba nije sukladna sa Zakonom o konkurenciji, kojim je utvrđena nadležnost Konkurencijskog vijeća. Bilo kakvo proširenje nadležnosti Konkurencijskog vijeća drugim zakonima, izazvalo bi pravnu nesigurnost.*

Transparentnost ne znači neograničen i kontinuiran uvid trećih osoba u svu dokumentaciju u postupcima javnih nabava. Konkurencijsko vijeće nije organ nadležan za nadzor izvršenja ugovora o javnim nabavama, te ne postupa po Zakonu o javnim nabavama osim u postupcima provođenja javnih nabava kao ugovorni organ.

Prihvatljivo je da treće osobe mogu ukazati na nepravilnosti, ali sporna je formulacija stavka (4) ovog članka prema kojoj su organi iz stavka (2) obvezni pokrenuti postupke. Inicijativa ne može proizvesti obvezu pokretanja postupka jer svaki nadležni organ mora imati mogućnost samostalne pravne ocjene postojanja osnova za postupanje.

Ovakvom normom se ukida samostalnost i diskrecija organa za postupanje.

Predloženu odredbu je potrebno precizirati i ograničiti na nadležnosti propisane isključivo Zakonom o javnim nabavama, bez zadiranja u nadležnost drugih organa i bez uvođenja normativnog nametnutog postupanja, koje isključuju prethodno pravnu ocjenu nadležnih organa sukladno sa važećim pravnim okvirom.

Članak 340. Praćenje izvršenja ugovora o javnoj nabavi od strane drugih osoba) propisuje i nadležnosti Konkurencijsko vijeća kako slijedi:

„ (1) Svaki sudionik u postupku javne nabave, kao i svaka druga osoba koja plaća porez u Bosni i Hercegovini i građanin ima, u svakom trenutku, pravo uvida, a javni ugovorni organ ima obvezu omogućavanja uvida, u izmjene ugovora/okvirnog sporazuma o javnoj nabavi tijekom njegovog trajanja, te informiranje i dokumentiranje o tome da li se ugovor/okvirni sporazum o javnoj nabavi izmijenio sukladno sa ovim zakonom.

(2) Agencija, Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine, uredi za reviziju javnog sektora u Bosni i Hercegovini, svaki organ i institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, županija, grada i općine u čijoj nadležnosti je inspekcija i kontrola zakonitosti trošenja javnih sredstava, pravobranilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i tužilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini imaju obvezu da u cilju zaštite javnog interesa prate da li se ugovor/okvirni sporazum o javnoj nabavi izmijenio sukladno sa ovim zakonom.

(3) U slučaju da se ugovor/okvirni sporazum o javnoj nabavi nije izmijenio sukladno sa ovim zakonom Agencija, Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine, uredi za reviziju javnog sektora u Bosni i Hercegovini, svaki organ i institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, županije, grada i općine u čijoj nadležnosti je inspekcija i kontrola zakonitosti trošenja javnih sredstava, pravobranilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i tužilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini imaju obvezu da u cilju zaštite javnog interesa pokrenu postupke kod nadležnih organa za poništenje izmjene ugovora/okvirnog sporazuma, odnosno raskid izmjene ugovora/okvirnog sporazuma, te utvrđivanje svih oblika odgovornosti.

(4) Ukoliko osobe iz stavka (1) ovog članka posumnjaju da se ugovor/okvirni sporazum o javnoj nabavi nije izmijenio sukladno sa ovim zakonom mogu podnijeti inicijativu osoabama iz stavka (2) ovog članka, koji su nakon razmatranja činjenica i okolnosti obvezni pokrenuti postupke propisane stavkom (4) ovog članka.

(5) U slučaju povrede obveza iz ovog članka od strane javnog ugovornog organa izmjena ugovora/okvirnog sporazuma o javnoj nabavi se smatra ništavom.“

Komentar / Mišljenje: Treba napraviti razliku između postupka javnih nabava i postupka utvrđivanja postojanja zabranjenih sporazuma. Pojam zabranjenog sporazuma je definiran Zakonom o konkurenciji i podzakonskim aktima, i u iste ne spada praćenje postupka javne nabave koji provodi ugovorni organ sukladno sa Zakonom o javnim nabavama.

Norma članka 340. je preširoko i nedovoljno formulirana, zadire u nadležnost drugih organa, uvodi postupanje bez ostavljanja prostora za prethodnu pravnu ocjenu nadležnih institucija. Svi organi stavljaju se u istu ravan, te obvezuju na postupanje u oblasti koja ne spada u njihovu nadležnost. Potrebno je precizirati i ograničiti se na sustav javnih nabava, ukloniti formulacije koje dovode do miješanja nadležnosti i samih postupaka.

U članku 487. (Aktivna legitimacija) propisano je da Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine pored ostalih navedenih institucija, kada sazna za nepravilnosti u postupcima javnih nabava, ima pravo i obvezu žalbe u cilju zaštite javnog interesa.

Komentar / Mišljenje: Mišljenje Konkurencijskog vijeća je da ovakva odredba nije sukladna sa Zakonom o konkurenciji, kojim je utvrđena nadležnost Konkurencijskog vijeća. Bilo kakvo proširenje nadležnosti Konkurencijskog vijeća drugim zakonima, izazvalo bi pravnu nesigurnost.

Prema Nacrtu zakona Poglavlje VIII „Postupanje URŽ, pokretanje prekršajnog postupka od stvarne URŽ i posebna ovlast Konkurencijskog vijeća Bosne i Hercegovine“.

Komentar / Mišljenje: Iz navedenog naslova Poglavlja VIII, potrebno je brisati „Konkurencijsko vijeća Bosne i Hercegovine“, sukladno sa nadalje danim primjedbama.

Nacrt zakona u članku 519. propisuje posebne ovlasti Konkurencijskog vijeća Bosne i Hercegovine kako slijedi:

„ (1) Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine će gospodarskom subjektu izreći mjeru zabrane sudjelovanja u postupku javne nabave ako utvrdi da je gospodarski subjekt povrijedio konkurenciju u postupku javne nabave u smislu zakona kojim se uređuje zaštita konkurencije.

(2) Mjera iz stavka (1) ovog članka može trajati do dvije godine.

(3) Protiv odluke iz stavka (1) ovog članka može se pokrenuti upravni spor pred Sudom Bosne i Hercegovine u roku od 30 dana od dana primitka odluke.“

Komentar / Mišljenje: Stav Konkurencijskog vijeća je da ovakvo normiranje mora biti usklađeno sa Zakonom o konkurenciji, koji taksativno određuje koje mjere Konkurencijsko vijeće može izreći gospodarskim subjektima. Zakon o konkurenciji ne predviđa mjeru zabrane sudjelovanja u javnim nabavama, niti bilo kakvu mjeru procesne ili statusne prirode u postupcima javnih nabava.

Neprihvatljiva je navedena odredba, Zakona o javnim nabavama jer se ne može proširivati nadležnosti Konkurencijskog vijeća drugim zakonom. Zakon o konkurenciji ne predviđa

izricanje mjera procesne ili statusne prirode u sustavu javnih nabavka. Mjere koje Konkurencijsko vijeće može izreći jasno su propisane Zakonom o konkurenciji. S tim u svezi potrebno je navedenu odredbu brisati ili suštinski izmjeniti kako bi se osigurala pravna sigurnost.

Članak 534. Nacrta zakona propisuje institucije koordinacionog mehanizma na način kako slijedi: „Koordinacioni mehanizam čine posebno, ali bez ograničenja Agencija, URŽ, Sud Bosne i Hercegovine, Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine, uredi za reviziju javnog sektora u Bosni i Hercegovini, svaki organ i institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, županija, grada i općine u čijoj nadležnosti je inspekcija i kontrola zakonitosti trošenja javnih sredstava, APIK, pravobranilaštva na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, te istražni tužilački i policijski organi u Bosni i Hercegovini.“

Komentar / Mišljenje: *Navedeni članak nije usklađen sa Zakonom o konkurenciji jer nadležnost Konkurencijskog vijeća obuhvata, vođenje upravnih postupaka, provođenje istraga u smislu prikupljanja i ocjene dokaza, utvrđivanja postojanja zabranjenih sporazuma, ocjene koncentracija gospodarskih subjekata, izricanje mjera sukladno sa Zakonom o konkurenciji. Konkurencijsko vijeće ne obavlja inspekcijske nadzore, ne provjerava trošenje javnih sredstava, niti sudjeluje u kontrolama koje se odnose na izvršenje ugovora o javnim nabavama.*

Uloga Konkurencijskog vijeća se može posmatrati isključivo u okviru Zakonom propisanih nadležnosti, te Konkurencijsko vijeće predlaže brisanje svih odredbi koje su u suprotnosti sa Zakonom o konkurenciji.

Cijeneći sve naprijed navedeno, Konkurencijsko vijeće je utvrdilo, da je Nacrt zakona o javnim nabavama potrebno usuglasiti sa naprijed navedenim primjedbama i sugestijama, obzirom da isti nije sukladan odredbama Zakona o konkurenciji.

Predsjednica

Ninela Salihbašić

Dostavljeno:

- Agencija za javne nabave BiH
- Pismohrana